

УДК 338.483.12:27-72(477.83)

Маркіян БОДНАРЧУК

САКРАЛЬНІ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ ПАМ'ЯТКИ СКОЛІВЩИНИ

В якості цінного історико-культурного надбання сакральні пам'ятки Сколівщини є важливим об'єктом релігійного туризму та повноцінним предметом наукового вивчення. За результатами наукових польових досліджень розглянуто комплекс пам'яток у м. Сколе, населених пунктах Верхньому та Нижньому Синьовидному, розкриті обставини їхнього виникнення, призначення та використання.

Ключові слова: історико-культурна пам'ятка, дерев'яна церква, монастир, пам'ятний хрест, дзвіниця.

Історико-культурні ресурси Львівщини, як і її загальний туристично-рекреаційний потенціал, що за кількісною та змістовною різноманітністю становить доволі високий показник (14,3 при середньому в Україні – 9,5), є доволі значними [10, с. 83].

Наукове значення історичної спадщини нашого краю, унікальність ландшафтно-кліматичних характеристик окремих земель області, що в своїй єдності складають усю повноту її територіальної цілісності, потребує уважного вивчення та глибокого аналізу.

Одним із перспективних напрямів наукового пізнання доцільно назвати дослідження різнотипних історико-культурних пам'яток Сколівщини, що вимагає уважного вивчення наявних історичних праць та архівних документів і серйозної науково-пошукової діяльності.

Цікаві та вагомими науковими розвідками з цього питання зустрічаємо в історичних працях і дослідженнях М. Грушевського (Історія України-Руси. Том II. Розділ VII. “Синевідсько, скальні замки й печери на Підгір'ю”), І. Крип'якевича (“Середньовічні монастирі в Галичині”), В. Слободяна (“Церкви України. Перемишська єпархія”), польського вченого, історика Ф. Папее (“Skole i Tucholszczyzna”), у працях М. Коссака (“Шематизм провінції Св. Спасителя”), М. Мацієвського (“Монастири в єпархії митрополитової Львівської”), І. Витановича.

Серед сучасних дослідників необхідно згадати Р. Береста, М. Вуянко, Р. Сулика, Б. Рідуша, науковий доробок яких заклав основи та

чітко вказує на ключові орієнтири подальшого наукового вивчення зазначеної проблеми.

В якості важливого й поки що збереженого історико-культурного надбання є бойківські дерев'яні церкви Сколівщини, який є значимим об'єктом релігійного туризму та повновартісним предметом наукового вивчення. Бойківське церковне будівництво давно цікавило дослідників народної архітектури, етнографів, зокрема І. Грабаря, Г. Лукомського, О. Лушпинського, В. Щербаківського, П. Юрченка, П. Жолтовського, Г. Логвина, І. Могитича. Бойківська дерев'яна церковна архітектура стала об'єктом наукових зацікавлень В. Січинського (“Дерев'яні церкви і дзвіниці Галицької України XVI–XIX ст.”; “Бойківський тип дерев'яних церков на Карпатах”), М. Драгана (“Українські дерев'яні церкви: Генеза і розвій форм” Ч. I–II), Р. Сулика (“Перлини дерев'яної архітектури Бойківщини”; “Дерев'яне церковне будівництво на Стрийщині”). Однак, в якості повновартісного об'єкта релігійного туризму цей пласт української архітектури потребує подальшого вивчення та опрацювання в контексті ґрунтовних наукових досліджень. Окремо варто підкреслити й важливість подальшого опрацювання архівних документів про чернечі пам'ятки Сколівщини, адже цей напрямок науково–дослідницької роботи теж далекий від остаточного завершення і обіцяє чимало цікавих знахідок.

Підкреслюючи важливість науково–практичного аналізу розвитку різних видів туризму на Сколівщині, варто детальніше проаналізувати наявні тут резерви, тобто історико-культурні та туристичні ресурси у їхньому розмаїтті.

Найпопулярнішими серед туристів об'єктами культурно-історичної і архітектурної спадщини є: церква Св. Вм. Пантелеймона 1597 р. і дзвіниця 1760 р. в м. Сколе, церква Св. Арх. Михаїла 1820 р. в с. Кальне, Воздвиженська церква й дзвіниця 1844 р. в с. Опорець, церква Зіслання Святого Духа 1804 р. та дзвіниця 1877 р. в с. Верхня Рожанка, церква Пресвятої Євхаристії 1804 р., що є пам'яткою архітектури національного значення, в с. Волосянка, Успенська церква 1858 р. і дзвіниця 1862 р. в с. Тухолька, церква Св. Косми і Дем'яна 1824 р. і дзвіниця 1862 р. в с. Корчин, церква Св. Миколи 1822 р. та церква Св. Трійці 1842 р. з дзвіницею в с. Крушельниця, церква Благовіщення Прсв. Богородиці 1832 р. в с. Верхнячка, собор Св. Івана Хрестителя 1890 р. в с. Головецько, церква Різдва Христового 1850 р. з дзвіницею в с. Либохора, церква Св. Параскеви 1874 р. – пам'ятка архітектури

національного значення в с. Коростів, собор Св. Івана Хрестителя 1879 р. з дзвіницею в с. Мита, церква Перенесення Мощів Св. Миколи 1883 р. в с. Межиброди, церква Св. Архангела Михаїла 1889 р. в с. Задільське, церква Св. Василя 1892–1894 рр. та дзвіниця 1874 р. в с. Грабовець, церква Успення Пресвятої Богородиці з дзвіницею 1903 р. в с. Нижнє Синьовидне, що є пам'яткою архітектури національного значення (охоронний номер 1416), палац баронів Гределів у м. Сколе.

Перша письмова згадка про Сколе датується 5 березня 1397 року. Тоді польський король Володислав II Ягайло надав братам Микові та Іванкові Волохам королівський привілей на володіння Сколе і

Рис. 1. Бронзова таблиця на честь відзначення заснування міста Сколе

довколишніми землями. На відзначення цієї події на площі біля церкви Вм. Пантелеймона з нагоди 600-ліття Сколе в 1993 р. було встановлено скульптуру Діви Марії, яка благословляє місто та бронзову таблицю зі стилізованим написом про заснування міста братами Миком та Йваном Волохами з волі короля Владислава II Ягайла (рис. 1).

Хоча поселення тут існувало ще й раніше, згадана подія дійсно мала місце, однак відомо, що через кілька років в боротьбу за селище і навколишні багаті ліси включились польський магнат Петро Кміта і краківський воєвода Ян Тарновський. Переможцем вийшов останній з них. У 1567 р. землі Тарновських і Сколе переходять у власність князя

Рис. 2. Дерев'яна церква та дзвіниця Великомученика Пантелеймона в місті Сколе на Львівщині

двоюрисна дзвіниця та церква Вм. Пантелеймона (1895 р.) раніше мала назву Св. Параскевії, а перед тим – Св. Миколи (рис. 2). Остання назва була надана після переосвячення храму, що вважався оскверненим, адже в радянський час тут розміщувався музей.

Доповнює комплекс архітектурних споруд пам'ятний дерев'яний хрест, який знаходиться поблизу храму. Культурну пам'ятку зроблено у вигляді невеликої каплички, відкритої з усіх сторін (рис. 3).

Недалеко від церкви, у лісі, знаходяться залишки стародавнього кладовища. Хоча на ньому найдавніші захоронення означені XIX – початком XX ст., проте у своїх свідченнях місцеві мешканці наголошують на стародавньому походженні цвинтаря, де у поховальних ямах зустрічаються трухляві кістки та більш давні поховання.

З історії відомо, що одна з найдавніших збережених на Галичині дерев'яних церков постала в Сколе ще у 1597 р. як парохіяльна і в такому статусі вона перебувала до 1896 р. З

Острозького, нащадки якого на початок XVIII ст. зосереджують у своїх руках майже всі сколівські володіння.

За композиційною структурою забудови старих галицьких міст часів Австрійської імперії всі міські церкви розміщувались на східній стороні міста, а цвинтарі – на західній.

Комплекс церковних споруд знаходиться в м. Сколе на перехресті вулиць Т. Шевченка та І. Франка. До сакрального комплексу входять дерев'яна

Рис. 3. Пам'ятний дерев'яний хрест біля церкви Вм. Пантелеймона в Сколе

цього ж року в м. Сколе почала діяти новозбудована церква Різдва Пресвятої Богородиці, а в храмі Вм. Пантелеймона служби божі відбувалися лише у великі релігійні свята. Перший раз церкву закрили у вересні 1939 р. радянські визволителі. Однак із 1944 до 1945 рр. храм діяв, поки відбувався ремонт у церкві Різдва Пресвятої Богородиці. З 1946 до 1990 рр. тут знаходився історико-краєзнавчий музей.

Вже в роки незалежної України 9 серпня 1993 р. було відправлено службу божу отцем деканом Василем Головацьким та отцем-дияконом Володимиром Борисом. 21 вересня 1993 р. храм освятив владика Юліан Вороновський. 17 листопада 1993 р. спеціальною грамотою настоятелем храму було призначено отця Володимира Бориса.

З кінця 90-х рр. ХХ ст. за кошти громади вірних почалися ремонтні та реставраційні роботи. У березні 1997 р. закуплено дзвони. Цього ж року здійснено перекриття церкви.

У церкві знаходиться ікона Богородиці з ознаками її коронації, хоч самої корони і документації немає. У північній частині подвір'я храму є дзвіниця з написом на одвірку "Се раб божий Сеньш Луковець – будівничий, збудував майстер Сень Луковець у 1760 році".

Як і багато тогочасних церков, за своїм архітектурним планом церква Вм. Пантелеймона та її дзвіниця мали важливе оборонне значення. Піднявшись дерев'яними сходами на другий поверх, бачимо 6 великих і один маленький дзвін, які відлиті із бронзи.

Рис. 4. Римо-католицька церква Семи Скорбот Діви Марії в Сколе

Унікальність цієї сакральної споруди простежується ще й у технології її будівництва. Дзвіницю будували без жодного металевого цвяха, скріплюючи бруси та дошки лишень дерев'яними клинцями. Вирізані на дерев'яних балках над дверима дзвіниці авторські надписи потребують окремого наукового дослідження. Прострілені енкаведистами та військовими металеві хрести висять всередині дзвіниці, на правій її стіні.

Окрім цієї унікальної сакральної історико-культурної пам'ят-

ки, центр м. Сколе прикрашають ще два храми – православна церква Різдва Пресвятої Богородиці та римо-католицька церква Семи Скорбот Діви Марії (рис. 4).

Перша зведена в 1895 р. і є постійно діючою. Пам'ятні хрести на подвір'ї церкви були встановлені з нагоди 1000-ліття хрещення Русі, 400-ліття Берестейської унії та 2000-ліття Різдва Христового.

Окрім них, ансамбль історико-культурних пам'яток церкви доповнює символічна могила героям – борцям за незалежність України, насипана після проголошення незалежності України.

Дерев'яний костел Семи Скорбот Діви Марії було збудовано у 1660 р. на кошти родини графів Сенявських. Належав він тоді до стрийського деканату і був майже вщент зруйнований великою пожежею у 1888 році.

У 1895 р. за кошти сколівської римо-католицької громади та активного меценатства баронів Гределів на місці дерев'яного костелу звели новий цегляний, який діяв до кінця вересня 1939 р. Під час Другої Світової війни будівля костелу зазнала значних ушкоджень, а в післявоєнні роки використовувалась радянською владою спочатку як склад, а потім, як електростанція. У 1991 р. зусиллями сколівської громади римо-католиків костел було відновлено і тепер в ньому відбуваються буденні та святкові меси.

Важливий пласт української культурної спадщини об'єктивно представлений у такому виді сакральних історико-культурних пам'яток, як встановлені в багатьох населених пунктах пам'ятні хрести, які викликають інтерес дослідника та, водночас, можуть виступати важливим ресурсом інформації для зацікавленого туриста. Такі хрести встановлювалися у всій Галичині з метою вшанування героїчних заслуг борців за волю України, що віддавали життя в національно-визвольних змаганнях, з нагоди відзначення знаменних суспільно-політичних та релігійних подій, також і з метою вшанування певних реформ чи заходів, які на певних етапах нашої історії позитивно впливали на суспільно-економічне, політичне, духовне буття народу.

Однак, багатство та унікальність сакральних історико-культурних пам'яток Сколівщини не обмежується вищевказаними об'єктами. Православна дерев'яна церква Пресвятої Богородиці в селищі Верхнє Синьовидне є дуже важливою в ракурсі її наукового вивчення та туристичного споглядання. Розташована на високому, помітно виділеному

Рис. 5. Дерев'яна церква Пресвятої Богородиці на Золотій Горі у Верхньому Синьовидному на Сколівщині (Світлина Р. Береста)

на місцевості пагорбі, з історичною назвою “Золота Гора”, що майже в самому центрі зазначеного населеного пункту. Своєю яскравою красою вона часто привертає увагу мандрівників та туристів (рис. 5).

Давньоруське городище існувало тут ще в Х–XIV ст., а монастир – у XIII–XVI ст. Укріплення входило в систему фортець Карпатської лінії (також включали Урич, Розгірче та ін.), що

охороняли Карпатські перевали. Ще й зараз на Золотій Горі простежуються фрагменти валів і ровів, сліди руїн старого монастиря василіанського чину (ЧСВВ).

Вперше в Галицько-Волинському літописі село Синьовидне згадується під 1240 роком [9, с. 745]. Відомо, що монастир Пресвятої Богородиці теж був заснований у 1240 р., про що згадується в Іпатієвському літописі [9, с. 98], коли у ньому зупинявся князь Данило Галицький. Правитель Галицько-Волинської держави заночував у келії зазначеного монастиря, коли повертався з Угорщини додому. Ймовірно, що їздив він у справах родинних (намагався посватати свого сина Лева за принцесу Констанцію, доньку тамтешнього короля Бели IV). І приїхавши “у Синеводсько в монастир Святої Богородиці”, на другий день зранку побачив безліч людей, що втікали перед татарами і вернувся назад до Угорщини, бо мав при собі малу дружину і не міг іти на зустріч татарам [9, с. 398].

Про заснування місцевого монастиря згадується і в праці М. Грушевського “Синевідсько. Скальні замки й печери на Підгір'ю”, де вчений зазначав, що “*нам'яткою від того Синевідського монастиря, можливо, зістала ся вирубана в камені печерка в теп. Синовідську*” [4, с. 470] та І. Крип'якевича “Середньовічні монастирі в Галичині” [8, с. 96].

Згадує про цей монастир і про його важливе значення та культурно – місійну працю і др. І.Витанович, зазначаючи, що монастирями

опікувалися князі й часто гостили в них. *“1240 року монастир Богоматери в Синевідську гостив Данила в переїзді з Угорщини до дому. Людність, що втікала тоді перед татарами, шукала теж прибіжища в тому монастирі”* [2, с. 331].

Був він мабуть славним в околиці, відпочивали в ньому правдоподібно частіше в дорозі князі та купці, що переходили гори. За гостину й відпочинок віддячувалися подорожні монастиреві щедрими дарами. При таких нагодах не занедбували мабуть ченці й своєї культурно-місійної праці.

Про монастир Пресвятої Богородиці пише також Роман Сулик у праці *“Дерев’яне церковне будівництво на Стрийщині: “Одним з найраніших монастирів на Стрийщині, що згадується в літописі під 1240 роком, був монастир Св. Богородиці в Синеводську. Повертаючись з Угрів, тут зупинявся на ночівлю князь Данило Галицький”* [21, с. 36].

Більшість дослідників схильна ототожнювати літописний монастир із укріпленнями на *“Золотій горі”* в селищі Верхньому Синевідному. Археологічні дослідження, проведені тут останніми роками, поки що не виявили жодних його слідів. Можна тільки з впевненістю говорити про існування на *“Золотій горі”* поселення IX–XI ст., а також пізньосередньовічних укріплень XVII–XVIII ст., залишки яких збереглися у вигляді насипних земляних валів та ровів. Щоправда, наявність керамічного посуду XII–XIII ст., знайденого тут у вигляді невеликих уламків, не виключає ймовірності існування на цьому місці житлових споруд, монастирських укріплень тощо.

В кінці XVI ст. монастир зруйнували поляки. У 1790 р. в його північно-східній частині була зведена дерев’яна церква Св. Юрія, яка простояла аж до 1938 р., коли через аварійний стан її за наказом старости розібрали, а на тому місці у 1939–1943 рр. збудували існуючу сьогодні дерев’яну церкву Пресв. Богородиці, яку освятили у 1943 р. Будівництво церковного храму виконано під керівництвом синевідчанина Миколи Барабаша за проектом відомого галицького архітектора Євгена Нагірного. Після довгого періоду запустіння – церква стояла зачищеною від 1946 до 1988 р., була повторно освячена в 1989 р. на честь Богородиці. У 2005 році для храмових потреб придбали виконаний у готичному стилі престол, який встановлено у центральній частині церковного приміщення. Стіни храму довкола оточує широке піддашшя. До церкви ведуть два входи:

один із півдня, а другий – із заходу; обидва акцентовані невеликими ганочками.

Рис. 6–7. Пам'ятна меморіальна плита з церковних захоронень храму Пресв. Богородиці, що на Золотій Горі у Верхньому Синьовидному. (Світлина Р. Береста)

Рис. 8. Пам'ятний знак героям України у Верхньому Синьовидному. (Світлина Р. Береста)

Про вигляд попередньої дерев'яної церкви Св. Юрія, яка стояла на цьому місці, знаємо із досліджень М. Драгана, який в свій час обстежував пам'ятку і результати своїх робіт опублікував у книзі “Українські деревляні церкви” (Львів, 1937 р.). Автор подає план і перекриття церкви, з якого видно її невеликі розміри (16,5+8 м). Висота храму від підлоги до вершини хреста сягала 14 м. У приміщення церкви вели два входи (із заходу та півдня). Її стіни оточувало широке опасання, оперте на дерев'яних стовпах. Церква мала один центральний верх, з восьмигранним шатровим дахом. Як зазначив М. Драган, за своїм архітектурним типом забудови храмова споруда відносилась до числа найраніших храмів, відомих з ще часів Київської Русі [21, с. 37].

Під вівтарною частиною церкви зроблені поховання місцевих священників: о. Юліана Левинського та о. Івана Клюфаса, які довгий час були парохами цієї церкви і відзначилися перед народом добрими справами, безкорисним служінням Всевишньому. Про місце їхнього захоронення свідчать вмонтовані в стіну пам'ятні меморіальні плити (рис. 6, 7).

Невелика дерев'яна дзвіниця, що стоїть із північно-західного боку від церкви, має вигляд квадратної двоярусної будівлі, верхня частина якої менша за розміром від нижньої. Перехід між нижньою і верхньою частинами зовні виражений у вигляді широкого піддашся. Верхня частина споруди має вигляд напіввідкритої галереї (рис. 8).

Крім неї, до переліку сакральних пам'яток необхідно віднести хрест, присвячений 60-літтю голодомору та встановлений громадою 5 вересня

Рис. 9. Храм Св. Івана Хрестителя в Верхньому Синьовидному. (Світлина Р. Береста)

1993 р. і дерев'яний хрест, поставлений мешканцями Верхнього Синьовидного з нагоди так званого “другого народження”, тобто освячення храму 25 серпня 1989 р.

У селищі знаходиться ще й церква Св. Івана Хрестителя греко-католицького обряду, збудована в 1886 р. (рис. 9). З правого та лівого боку від її входу в нішах храм прикрашено майстерно виконаними картинами на біблійну тематику: на лівій стороні ангел повідомляє Діві Марії про майбутнє народження нею сина Божого, а на правій – зображено подію охрещення Ісуса Іваном Хрестителем.

Цікавою історико-культурною пам'яткою є встановлений на подвір'ї церкви хрест на постаменті із фігурою Діви Марії та розіп'ятого Ісуса. Його спорудили за власний кошт місцеві купці Антон Сироїжко, Юзьо Яцик і Данило Гвоздян. Справа від входу до церкви встановлено хрест, присвячений урочистій даті 1000-ліття хрещення Русі. Навпроти

нього, зліва від дверей церкви, в пам'ять усіх загиблих героїв і борців за Україну мешканці селища насипали високу могилу і встановили на ній пам'ятний знак.

Відаючи гідну шану воїнам УПА, синевідчани встановили бронзову скульптурну композицію та хрест із тризубом в центрі, а також

Рис. 10. Дерев'яна церква Успення Пресвятої Богородиці у Нижньому Синьовидному. (Світлина Р. Береста)

Рис. 11. Дзвіниця у Нижньому Синьовидному. (Світлина Р. Береста)

мармурові меморіальні таблиці з іменами загиблих героїв України. На таблиці, яка встановлена з лівої сторони від пам'ятника борцям за волю України, виписані імена полеглих мешканців Верхнього Синьовидного в боях із німецько – фашистськими загарбниками; з правої сторони – імена полеглих воїнів УПА, УГС, УНР та вояків дивізії Галичина.

Село Нижнє Синьовидне відоме з XIII ст., хоча офіційна дата заснування – 1691 рік. Через нього проходив стародавній шлях з Галичини в Угорщину. Саме тут починаються Карпати. Перші гірські хребти зблизька можна побачити в Нижньому Синьовидному, якщо проїжджати міжнародною трасою або поїздом в напрямку Ужгорода.

У північній частині села, біля дороги, знаходиться дерев'яна церква Успення Пресвятої Богородиці (рис. 10) з дзвіницею. Зведена у 1803 р. – пам'ятка архітектури національного значення (охоронний номер – 1416) (рис. 11).

Попередня дерев'яна церква Святого Михаїла знаходилась на цьому ж місці [18, с. 744]. Над головним входом сучасної церкви бачимо широку, відкриту галерею, яку підтримують різьблені стовпи. За своїм планом і загальними архітектурними формами церква споріднена з храмами на Покутті, що традиційно зветься гуцульськими церквами [21, с. 37].

На території церкви насипана могила та поставлений пам'ятний хрест борцям за волю України. Від найближчих дерев'яних храмів у Карпатах святиня в Нижньому Синьовидному відрізняється не тільки кольором, але й тим, що навколо неї немає цвинтару.

В селі існує ще дерев'яна каплиця Св. Іоана Хрестителя [21, с. 38], збудована в 1912 році. Знаходиться вона в південно-західній околиці села, на території, що зветься "замок Данила". Зараз тут розмістився цвинтар. Капличка має невеликі розміри (5,74×9,6 м. та 6,9 м у висоту). В плані вона видовжена з гранчастою вівтарною частиною. Вівтар відділений від основного приміщення іконостасом. До каплиці ведуть двоє дверей: одні з півдня, а другі зі сходу. В ній зберігається грамота Андрея Шептицького з підписом, видана 30 вересня 1904 р. парохом Володимиру Сабату (парох Володимир Сабат помер в 1919 р. і похований біля каплиці).

Крім цього, зберігається "Лист Літургій фонду релігійної парохії Синеvodсько Нижне" з підписом Андрея Шептицького, а також членська грамота Товариства допомоги греко-католицькій церкві Св. ап. Петра для церкви Синеvodська Нижне деканат Сокальський, рік 1905 [21, с. 38].

Територія, на якій розташована каплиця, має чітку прямокутну систему валів пізньосередньовічного укріплення, площею 50x40 м. Із північно-західної сторони на віддалі близько 20 м зберігся вал. Північний бік території "замку Данила" захищений потоком, а південний – має круті схили. Обстеження території замку дали підйомний матеріал, який стосується в основному пізніших фортифікацій – XVI–XVIII ст. Рідко зустрічається також кераміка X–XIII ст. [21, с. 9]. Дослідження цих теренів у 1987 р. засвідчили, що на місці теперішньої каплиці був монастир, який ліквідував австрійський уряд. Стояв він у полі, званому "Черничина" [8, с. 96; 14, с. 744] або "Черниці" [21, с. 33].

Мабуть у різних дослідників під різними назвами мова йде про одне і те ж саме поле. Поруч з теперішньою каплицею був чернечий город. У своїй праці Р. Сулик згадує, що це повідомили мешканці села Д. Коростинський та М. Котик [21, с. 34].

Співставивши цей факт із історичними згадками, можна зробити висновок, що тут знаходився невеликий жіночий монастир Св. Онуфрія чину Св. Василя Великого. Проіснував він із середини XVIII ст. до 1830 року і був ліквідований разом із каплицею, як і більшість малих монастирів [21, с. 34].

Про точніше датування цього монастиря можна довідатись із наступного. У 1863 році в Стрию в парафіяльному римо-католицькому костелі зберігався рукопис генеральних візитацій від 1722 року [21, с. 34]. Він був складений Симоном Балковським для генеральних канонічних візитацій і не містив згадки про цей монастир. Отже, в той час жіночого монастиря ще не було. Монастир згадується у 1774 та 1782 роках. У списку на знесення від 10 березня 1782 р. він названий серед чотирьох монастирів. Але цей монастир не ліквідували, а лише заборонили збільшувати число законниць. Це впливало із нового декрету австрійського цісара Йосифа, прийнятого 29 червня 1784 року.

Біля каплиці з північного боку серед могил виявлено залишки мурованого фундаменту. Можливо, тут стояла стара монастирська каплиця. Окрім того, за територією сучасного цвинтаря, на якому стоїть описана каплиця, ліворуч від входу під схилом знайдено скупчення битого керамічного посуду XVII–XVIII ст. Серед нього зустрічаються фрагменти кахлів, мисок, глечиків, скла та іншого посуду [21, с. 34].

Поміж інших історико-культурних пам'яток Нижнього Синьовидного привертає увагу капличка, збудована, як свідчить текст на таблиці, в 2004 р. та встановлений на присадибній ділянці будинку хрест на честь знесення панщини 1848 р. Як свідчить надпис, цей хрест був поставлений у 1921 р. “Тут закопано панщину”, – говорять місцеві мешканці.

Досліджуючи історико-культурні пам'ятки й туристично-краєзнавчі ресурси Сколе та населених пунктів Сколівщини, можна оптимістично стверджувати про перспективи розвитку туристичної галузі. Збереження кращих зразків бойківської сакральної архітектури, наявність діючих туристичних маршрутів, багата історія краю та існування значної кількості природних пам'яток на Сколівщині створює необхідні умови для розвитку пізнавального, релігійного, зеленого туризму та активного сімейного відпочинку.

Також слід пам'ятати ще й те, що уважне ставлення до історії та культури минулого дає нам орієнтири й повноту буття майбутнього.

Грунтовне дослідження всього комплексу історико-культурних пам'яток Сколівщини, чимало з яких все ще чекають свого дослідника, покликане доповнити і примножити багатющій пласт національної духовної та матеріальної культури, розширити обсяги наукових досліджень, збагатити науку новими відкриттями.

ДЖЕРЕЛА:

1. *Берест Р.* Давні монастирі Прикарпаття / Роман Берест // АДЛУ. – Львів, 2003. – Вип. 6. – С. 129–138.
2. Центральний державний історичний архів у м. Львові. – Фонд 364. Справа 182. І. Витанович “Середньовічні монастирі в наших Карпатах”, арк.331.
3. *Вуянко М.* Дослідження середньовічних монастирів Прикарпаття / Вуянко М. // Наукові записки інституту народознавства НАН України та Івано-Франківського краєзнавчого музею. – Івано-Франківськ, 2001. – Вип. 5–6. – С. 234–239.
4. *Грушевський М. С.* Історія України-Руси: В 11 т. – Том 2: Синевідсько. Скальні замки й печери на Підгір'ю / М. С. Грушевський. – К.: Наукова думка, 1992. – 633 с.
5. *Драган М.* Українські дерев'яні церкви: Генеза і розвій форм. Збірки національного музею у Львові / М. Драган. – Львів, 1937. – Ч. 1. – XVI + 160 с.
6. *Драган М.* Українські дерев'яні церкви: Генеза і розвій форм. Збірки національного музею у Львові / М. Драган. – Львів, 1937. – Ч. 2. – XVI + 136 с.
7. *Коссак М.* Шематизмъ провинці св.спасителя чина св.Василія Великого въ Галиціи, уложеный по капитулѣ отбувшійся въ монастырѣ св. Онуфрейскомъ во Львовѣ дня 24–25 липця 1866 и короткій поглядъ на монастыри и монашество руске, отъ заведеня на Руси вѣри христовой ажъ по нынешнее время / М. Н. Коссак. – Львов, 1867. – 189 с.
8. *Крип'якевич І. П.* Середньовічні монастирі в Галичині. Спроба каталогу / І. П. Крип'якевич – Жовква: Печатня ОО. Василян у Жовкві. Записки ЧСВВ. – 1926. – Т. 2. – Вип. 1. – 220 с.
9. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич. – К.: Дніпро, 1989. – XVI + 591 с.

10. *Любіцева О.* Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) [Текст]: навч. посібник. [2-е вид., перероб. та доп.] / О. Любіцева – К.: ТОВ “Альтерпрес”, 2003. – 436 с.: іл., картосхеми.
11. *Мацґевскій М.* Монастири вґ архыепархїи митрополичої Львѡвскої // Шематизмґ провинції св. спасителя чина св.Василїя Великого вґ Галиції, уложеный по капитулґ отбувшоїся вґ монастырґ св. Онуфрейскомґ во Львовґ дня 24–25 липця 1866 и короткїй поглядґ на монастыри и монашество руске, отґ заведена на Руси вґри христовой ажъ по нынешнее время / Модестґ Мацґевскїй. – Львов, 1867. – 79 с.
12. *Papee F.* Skole i Tucholszczyzna: Monografia historyczna Lwów, nakladem księgarńi Gubrynowicza i Schmidta / F. Papee. – 1891. – 124 s.
13. *Петрушевич А.* Сводная Галичско-русская летопись с 1700 до конца августа 1772 г. / А. Петрушевич – Львов: Тип. Ставроп. Ин-та, 1889. – VII, 434 с.
14. *Рїдуш Б.* Непоротївський (Галицький) печерний монастир: стан та перспективи дослідження / Богдан Рїдуш // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології. Збірник наукових статей. – Чернівці, 2000. – Т. 1. – С. 108–127.
15. *Сїчинський В.* Бойківський тип дерев'яних церков на Карпатах. Реферат читаний в історичній секції наукового товариства ім. Шевченка у Львові / В. Сїчинський. – відбитки з записок наукового товариства ім. Шевченка. – Т. CXLIV–CXLV. З друкарні Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. – Львів, 1927. – 16 с., іл.
16. *Сїчинський В.* Дзвіниці і церкви Галицької України XVI–XIX ст. Збірки національного музею у Львові / В. Сїчинський. – Львів, 1925. – 49 с.
17. *Synewódzko Niżne* // Słownik geograficzny królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich: w XV t. – Warszawa: Druk “WIEKU” Nowy Świat, 1890. – №. 59. – Т. XI. – 960 s.
18. *Synewódzko Wyżne* // Słownik geograficzny królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich: w XV t. – Warszawa.: Druk “WIEKU” Nowy Świat, 1890. – №. 59. – Т. XI. – 960 s.
19. *Слободян В.* Церкви України. Перемиська епархія. / В. Слободян. – Львів, 1998. – 864 с.

20. Сулик Р. Дерев'яне церковне будівництво на Стрийщині / Роман Сулик. – Львів; Стрий: МП “Опришки”. – 1993. – 121 с.
21. Сулик Р. Перлини дерев'яної архітектури Бойківщини (3 альбомів М. Драгана). Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України / Роман Сулик. – Львів, 1995. – 114 с.

Маркиян БОДНАРЧУК

О САКРАЛЬНЫХ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫХ ПАМЯТНИКАХ СКОЛИВЩИНЫ

В качестве ценного историко-культурного достояния сакральные памятники Сколивыщины являются важным объектом религиозного туризма и полноценным предметом научного изучения. За результатами научных полевых исследований в статье рассмотрен комплекс таких памятников в г. Сколе, населенных пунктах Верхнем и Нижнем Синевидном, раскрыты обстоятельства их возникновения, предназначения и использования.

Ключевые слова: историко-культурный памятник, деревянная церковь, монастырь, памятный крест, колокольня.

Markiyan BODNARCHUK

SACRAL HISTORICAL-CULTURAL MONUMENTS OF SKOLE REGION

As valuable historical and cultural heritage of Skole region sacred monuments is an important object of religious tourism and the outstanding subject of scientific study. According to the results of scientific field research the article studies the range of attractions in Skole, settlements of Upper and Lower Siniovydne, the circumstances of their origin, purpose and use are disclosed.

Key words: sacred, historical and cultural monument, a wooden church, monastery, memorial cross, belfry.